

Всеукраїнська Асамблея докторів наук із державного управління

у рамках роботи Видавничої групи «Наукові перспективи»

«Наукові інновації та передові технології»

(Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»)

Випуск № 12(40) 2024

Київ – 2024

Акти
Перей

Ukrainian Assembly of Doctors of Sciences in Public Administration

within the work of the Publishing Group «Scientific Perspectives»

«Scientific innovations and advanced technologies»

(Series «Management and administration», Series «Law», Series «Economics», Series «Psychology», Series «Pedagogy»)

Issue № 12(40) 2024

Kyiv – 2024

АКТИВ
Перей,

ISSN 2786-5274 Print

УДК 001.32:1 /3/(477)(02)

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-12\(40\)](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-12(40))

**«Наукові інновації та передові технології» (Серія «Управління та адміністрування»,
Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»):
журнал. 2024. № 11(39) 2024. С. 1834.**

*Рекомендовано до друку Президією Всеукраїнської Асамблеї докторів наук з державного управління
(Рішення від 06.12.2024, № 3/12-24)*

*Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
серія КВ № 24962-14902Р від 13.09.2021 р.*

*Журнал видається за наукової підтримки: Інституту філософії та соціології Національної Академії Наук
Азербайджану (Баку, Азербайджан), громадської організації «Асоціація науковців України», громадської організації
«Християнська академія педагогічних наук України» та громадської організації «Всеукраїнська асоціація педагогів і
психологів з духовно-морального виховання».*

**Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 30.11.2021 № 1290
журналу присвоєно категорію "Б" із права**

**Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 01.02.2022 № 89
журналу присвоєно категорію "Б" із педагогіки**

**Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 07.04.2022 № 320 журналу
присвоєно категорію "Б" із економіки та державного управління**

**Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 20.06.2023 № 768 журналу
присвоєно категорію "Б" зі спеціальностей 073 - менеджмент, 076 - підприємництво
та торгівля, 015 - професійна освіта**

**Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 23.08.2023 № 1035 журналу
присвоєно категорію "Б" зі спеціальності 053 - психологія**

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

*Наукове видання включено до міжнародної наукометричної
бази Index Copernicus, міжнародної пошукової системи Google
Scholar та до міжнародної наукометричної бази даних Research Bible.*

*Журнал заснований з метою розвитку вітчизняного наукового потенціалу у галузях державного управління,
права, економіки, психології, педагогіки та його інтеграції у світовий науковий простір, шляхом оприлюднення
результатів наукових досліджень.*

Головний редактор:

Романенко Євген Олександрович — доктор наук з державного управління, професор, Заслужений юрист України, полковник Центрального науково-дослідного інституту Збройних Сил України, Президент громадської наукової організації «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління» (Київ, Україна)

Актив
Перей

Shumaieva S.P. <i>THE WAYS OF PREPARING TEACHERS TO WORK WITH SEN CHILDREN IN EARLY EDUCATION SETTINGS OF THE USA</i>	953
Бажан С.П. <i>МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ ТЕХНІЧНИМ ОСВІТНЬО-НАУКОВИМ КЛАСТЕРОМ</i>	961
Бех І.Д., Канішевська Л.В., Журба К.О. <i>ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ШКОЛЯРІВ У СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ОСМИСЛЕННІ</i>	982
Вертугіна В.М., Ващук О.О. <i>ВИХОВАННЯ ОСНОВ ПАТРІОТИЗМУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ЗАСАДАХ ІСТОРИЧНИХ ТРАДИЦІЙ</i>	995
Горбач Н.Л., Кальченко Т.М., Бортник Ю.М., Савченко О.О. <i>РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК В НЕМОВНОМУ ВИЩОМУ ЗАКЛАДІ</i>	1008
Гордієнко Ю.А. <i>СТРУКТУРА ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННСВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ</i>	1017
Гордієнко С.М., Приходько О.В. <i>ЕКРАНИ ТА ДІТИ: ЯК ЗБАЛАНСУВАТИ ВИКОРИСТАННЯ ГАДЖЕТІВ І РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК</i>	1027
Гриньова М.В., Рожнова Т.Є. <i>ПЛАНУВАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ З УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНО-ТВОРЧИМ РОЗВИТКОМ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ОСВІТНИХ, ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК</i>	1036
Домашенко С.В., Гнєздовський О.В., Морозов Д.М. <i>ВИКЛАДАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН СТУДЕНТАМ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ: АДАПТАЦІЯ ДО СУЧАСНИХ РЕАЛІЙ</i>	1047
Зорочкіна Т.С., Здрі Д.Р., Демешева Д.О. <i>ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ</i>	1061
Ігнатішев М.Р., Каміньський Р.Ф. <i>ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ВІДЕОКОНТЕНТУ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ АНАТОМІЇ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ</i>	1071
Ісаєва І.Ф. <i>ФОРМУВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ (НА ПРИКЛАДІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ)</i>	1082

УДК 373.2.015.31:172.15]:398.22

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-12\(40\)-995-1007](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-12(40)-995-1007)

Вертугіна Валентина Миколаївна кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри дошкільної освіти, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, тел.: (066) 721-95-64, <https://orcid.org/0000-0002-8294-9193>.

Ващук Оксана Олександрівна студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 012 «Дошкільна освіта», Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, тел.: (097) 105-33-59

ВИХОВАННЯ ОСНОВ ПАТРІОТИЗМУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ЗАСАДАХ ІСТОРИЧНИХ ТРАДИЦІЙ

Анотація. Виховання патріотизму є важливим компонентом формування громадянської свідомості та ідентичності підростаючого покоління. Особливо актуальним це завдання стає на етапі дошкільного дитинства, коли закладаються базові морально-ціннісні орієнтири. У статті розглядається значення патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку на основі історичних традицій як фундаментального елементу національно-культурної освіти. Особливу увагу приділено ролі історичних традицій у формуванні любові до Батьківщини, поваги до її культури, звичаїв і героїчного минулого. Зазначено, що використання національних символів, фольклорних матеріалів, казок, легенд і розповідей про видатних постатей у виховному процесі сприяє створенню позитивного емоційного ставлення до країни, що є основою для розвитку патріотичних почуттів.

Досліджено вплив інтеграції традиційних елементів (народних свят, обрядів, мистецьких творів) у різні форми освітньої діяльності (ігри, театралізовані вистави, екскурсії, бесіди та творчі завдання), оскільки це сприяє розширенню уявлень дітей про історію та культуру рідного краю, формує інтерес до національної спадщини та розвиває почуття гордості за свою країну. Окремо розглянуто важливість партнерської взаємодії закладів дошкільної освіти і батьків у питаннях виховання основ патріотизму. Визначено, що залучення сімей до спільних заходів, присвячених традиціям та історії, забезпечує глибше засвоєння дітьми патріотичних цінностей і підсилює зв'язок між поколіннями.

У статті також обґрунтовано необхідність системного підходу до організації взаємодії з дітьми, яка передбачає інтеграцію елементів патріотичного виховання у всі освітні напрями та адаптацію методик до вікових та індивідуальних особливостей дітей. Запропоновано практичні рекомендації

щодо використання історичних традицій у патріотичному вихованні старших дошкільників. Вказано, що такі підходи сприяють формуванню у дітей основ громадянської свідомості, почуття єдності з національною спільнотою та готовності зберігати культурну спадщину.

Ключові слова: патріотичне виховання, дошкільний вік, історичні традиції, національна свідомість, моральні цінності, культурна спадщина, освітній процес, родинне виховання, громадянська ідентичність, формування особистості.

Valentyna Vertuhina Mykolaivna candidate of Pedagogic Sciences, Senior Lecturer at the Department of Preschool Education, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, tel.: (066)721-95-64, <https://orcid.org/0000-0002-8294-9193>.

Vashchuk Oksana Oleksandrivna student of Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan, Kyiv, tel.: (097)105-33-59

FOSTERING THE FOUNDATIONS OF PATRIOTISM IN OLDER PRESCHOOL CHILDREN BASED ON HISTORICAL TRADITIONS

Abstract. Patriotic education is a vital component in shaping the civic consciousness and identity of the younger generation. This task becomes particularly relevant during preschool childhood, a period when fundamental moral and value orientations are formed. The article examines the significance of instilling patriotism in older preschool children based on historical traditions as a cornerstone of national and cultural education. Special attention is given to the role of historical traditions in nurturing a love for one's homeland, respect for its culture, customs, and heroic past. The use of national symbols, folklore, fairy tales, legends, and stories about prominent historical figures in the educational process is emphasized as a means of fostering positive emotional attitudes towards the country, which serve as the foundation for the development of patriotic feelings.

The study explores the impact of integrating traditional elements (folk festivals, rituals, works of art) into various forms of educational activities, such as games, theatrical performances, excursions, discussions, and creative assignments. This integration broadens children's understanding of the history and culture of their homeland, cultivates interest in national heritage, and fosters a sense of pride in their country. The article also highlights the importance of cooperation between preschools and parents in fostering patriotism. Involving families in joint events dedicated to traditions and history ensures deeper internalization of patriotic values by children and strengthens intergenerational bonds.

The necessity of a systematic approach to organizing educational work is substantiated, emphasizing the integration of patriotic education elements into all

educational domains and the adaptation of methodologies to the age and individual characteristics of children. Practical recommendations are provided for utilizing historical traditions in the patriotic upbringing of older preschoolers. Such approaches are shown to contribute to the development of civic consciousness, a sense of unity with the national community, and a readiness to preserve cultural heritage.

Keywords: patriotic education, preschool age, historical traditions, national consciousness, moral values, cultural heritage, educational process, family upbringing, civic identity, personality formation.

Постановка проблеми. Сучасне українське суспільство перебуває у складному періоді трансформацій, який супроводжується боротьбою за національну незалежність, утвердженням демократичних цінностей та переосмисленням пріоритетів у вихованні молодого покоління. У цих умовах формування патріотизму як важливого компонента громадянської свідомості набуває особливого значення. Звернення до історичних традицій, культурної спадщини та моральних засад українського народу є фундаментом для виховання справжніх патріотів, здатних усвідомлено любити свою країну, пишатися її минулим і працювати задля її майбутнього.

Патріотизм, як одне з базових почуттів особистості, формується через усвідомлення власної приналежності до народу, історії, культури та національних цінностей. У дошкільному віці цей процес є особливо важливим, оскільки саме в цей період закладається основа світогляду дитини, її морально-ціннісні орієнтири, які залишатимуться з нею протягом усього життя. Науковці визначають дошкільний вік як важливий період формування особистості, коли можна впливати на розвиток емоційної сфери, виховуючи любов до Батьківщини, почуття гордості за свій народ, його досягнення та історію. Проблема патріотичного виховання є не лише науковою, а й практичною, адже її вирішення пов'язане з питанням національної ідентичності, суспільної згуртованості та перспектив розвитку держави. Українська національна ідея, заснована на історичних традиціях, фольклорі, культурних символах і героїчному минулому, потребує впровадження у виховний процес дошкільних закладів. На цьому етапі важливо розробити ефективні методи, які враховують вікові особливості дітей та спрямовані на формування в них почуття поваги до національної спадщини.

Державний стандарт дошкільної освіти (2021р.) спрямовує на виховання моральних та патріотичних цінностей у дітей. Водночас залишається потреба в оновленні підходів до реалізації цих завдань з урахуванням сучасних викликів і цілей. Виховання основ патріотизму має інтегрувати елементи козацької педагогіки, народної творчості, історичних легенд і звичаїв, оскільки це сприяє формуванню в дітей цілісного уявлення про свою країну, почуття відповідальності за неї та готовності брати участь

у її розбудові. Таким чином, розв'язання проблеми виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку має як наукову, так і практичну цінність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій з теми патріотичного виховання дошкільників свідчить про важливість інтеграції історичних традицій у виховний процес. М. Чернявська та Ю. Івченко розглядають патріотизм як базову цінність національного розвитку. Л. Шкретієнко, М. Давидова наголошують на використанні художньої літератури та культурної спадщини як засобів формування патріотичних почуттів. С. Жейнова, А. Солонська, О. Канарова акцентують увагу на поєднанні традиційних і сучасних підходів у вихованні дітей дошкільного віку. В. Базелюк, А. Гнатенко, О. Кучеренко, О. Шаповалова, підкреслюють роль сім'ї та співпраці з закладами дошкільної освіти у становленні патріотичної свідомості дітей. Ці наукові доробки підтверджують актуальність дослідження та обґрунтовують необхідність упровадження козацької педагогіки в сучасний освітній процес.

Мета статті – визначення актуальності досліджуваної проблеми, обґрунтування важливості виховання основ патріотизму дітей старшого дошкільного віку, ґрунтуючись на ознайомленні з історичними традиціями українського народу, зокрема з козацькою педагогікою.

Виклад основного матеріалу. Проблема патріотизму має свою історію, вивчення якої дозволяє стверджувати, що стереотипи минулого впливають на її вирішення. Перші паростки патріотизму з'явилися ще в первіснообщинному ладі та базувалися на кровних зв'язках роду, спільній мові, дотриманні звичаїв та обрядів, які були основою тодішнього життя людей. Виховання любові до своєї Батьківщини вважалося головним завданням і було освячене багатовіковою традицією як у древніх греків і римлян, так і в інших стародавніх народів, відомих історії.

Підтвердженням цих думок є висловлювання сучасної дослідниці М. Чернявської про те, що патріотизм є суспільною категорією, яка має історично зумовлений характер, елементи якого на примітивному, інтуїтивному рівні були притаманні ще давнім людям. Вони почали відчувати спільність походження та кровні зв'язки з членами свого роду та племені, засвоювали спільну для всього племені мову та освоювали традиції [1]. Давні люди ідентифікували себе з певною територією, де жили та займалися господарством.

За словами Ю. Івченко, тривале перебування під російським, польським та австро-угорським пануванням призвело до того, що українська нація фактично не мала можливості навчатися рідною мовою, вивчати власну історію, культуру та традиції. Поневолювачі поширювали псевдопогляди про те, що український народ не жив самостійним державним життям, заперечували його національну окремішність і постійно нав'язували йому російський, польський та австрійський патріотизм. Протягом десятків та сотень років гноблення й експлуатації чужоземцями проводилася політика спотворення,

занедбання й знищення духовності українського народу. Нав'язувалася думка про те, що в історії України майже не було видатних громадсько-політичних діячів, окрім Б. Хмельницького, І. Франка та Т. Шевченка, що мало на меті заперечити існування феномена «патріотизм» серед українців. Проблематику патріотизму в Києво-Могилянській академії порушували П. Могила, О. Потебня, Г. Сковорода, Т. Шевченко та інші. Філософ і поет Г. Сковорода наголошував на необхідності виховання патріотичних почуттів у дітей, зазначаючи, що любов до Батьківщини має проявлятися у чесному служінні їй. Однією з головних цілей вважав виховання справжнього патріота своєї держави, який повинен вибрати таку діяльність, щоб приносити користь людству та вітчизні. Виняткова роль належить Т. Шевченку, оскільки з його творчістю почалася нова доба в українському відродженні. Сенсом життя Т. Шевченка було служіння Україні та її народові, його ідеї – це національність, патріотизм українців, любов до рідного краю, надія та віра у краще майбутнє. У своїх творах він вказував шлях до національного, патріотичного відродження, який пролягає через патріотичні почуття громадян до своєї держави [2].

Як зазначає Л. Шкрєбтєнко, на думку багатьох культурно-громадських та освітніх діячів (Г. Ващенко, О. Вишневський, Б. Грінченко, І. Огієнко, С. Русова, І. Франко, Я. Чепіга, С. Черкасенко, Г. Шерстюк та ін.), важливим засобом патріотичного виховання є художній спадок, рідна мова, фольклор. У Т. Шевченка любов до України висвітлювалася в образах повстанців, гайдамаків та козаків, які були оборонцями України, і мали такі якості, як справедливість, чесність, гідність та любов до рідного краю. Його «Кобзар» в усі часи доносив до свідомості людей славу історію України та її тяжку долю. Діяльність культурно-освітніх представників України другої половини XIX – початку XX ст. (Б. Грінченко, С. Дурдуківський, С. Єфремов, Леся Українка, І. Огієнко, О. Потебня, І. Франко, П. Юркевич, Я. Чепіга та ін.) була пронизана ідеями любові до Батьківщини й народу, національності, людяності та гідності. Це видно з їхніх статей, поезій, епістоляріїв, україномовних підручників. Це був період національного піднесення, пошвавлення в культурному та політичному житті України. І. Франко, прихильник національної системи виховання, автор понад ста наукових, публіцистичних праць та художніх творів на теми виховання дітей та молоді, зазначав, що його патріотизм – це не сентимент, не національна гордість, це тяжкий тягар, покладений долею на його плечі. М. Драгоманов, культурно-громадський діяч другої половини XIX ст., підкреслював важливість вивчення українського фольклору, традицій, звичаїв та культури задля патріотичного виховання дітей, підтверджуючи свої думки в роботі «Що таке українофільство?» [3, с. 28-29].

У свою чергу М. Давидова визначає патріотизм як явище, що відображає усе цінне з історії української державності та базується на національній свідомості і повазі до інших народів, їх землі та культури. За словами автора, у сучасних умовах важливо чітко визначити цінність патріотизму, патріотич-

них почуттів до своєї батьківщини та держави, донести до кожного поняття «батьківщина», «державність», «патріотизм», які раніше були заборонені або замінені [4].

С. Жейнова та А. Солонська характеризують патріотизм як ставлення людей до своєї країни, що проявляється у комплексі суспільних почуттів, які називаються любов'ю до батьківщини [5].

Науковиця О. Канарова стверджує, що з розвитком держави патріотизм набуває політичного змісту, пов'язаного з формуванням стійкості й мужності у війнах та відстоюванні інтересів вітчизни. З поглибленням соціальних антагонізмів патріотизм наповнився класовим змістом, коли інтереси класу розглядалися як більш важливі, ніж інтереси батьківщини. У суспільно-державних системах, де домінують вузькі інтереси правлячих груп, принцип патріотизму спотворюється: любов до Батьківщини змінюється вірністю владі. Відповідно корисним для Батьківщини стає все, що відповідає інтересам правлячої еліти. Ця несвідома заміна призводить до глибоких моральних колізій [6].

Педагогиня В. Кирилівна патріотизм розглядає крізь призму любові до свого народу, а ще вводиться поняття «патріотизм планетарний», що відображає почуття любові всіх землян до своєї планети, почуття відповідальності за її долю, готовність до захисту її від усіх форм руйнування [7].

У своїх працях Т. Лушпай та С. Якименко аналізуючи філософську, педагогічну та психологічну літературу, патріотизм розуміють як цілісну систему життєвої позиції особистості, яка включає емоційні, когнітивні, мотиваційні, поведінкові і вольові патерни взаємодії з Батьківщиною, народом, землею, де людина народилась і проживає, та ідентифікує взаємозв'язок із самим собою як частиною свого народу. Низка визначених почуттів та патернів визначається проявами любові і поваги до рідної землі, до надбань народу (історичних, культурних та релігійних), прояву поваги до інших народів світу, а також дотримання активної життєвої позиції щодо збереження та примноження народних здобутків та їх передачу прийдешнім поколінням [8].

Почуття патріотизму – це невід'ємна частина особистості, яка формується поступово, починаючи з раннього дитинства. Дошкільний вік – це особливий період, коли дитина активно пізнає світ і засвоює перші соціальні норми та цінності, коли формується ставлення до навколишнього світу. Виховуючи в цей період любов до сім'ї, закладу дошкільної освіти, до рідних місць, закладається фундамент для розвитку вищих моральних почуттів, серед яких важливе місце займає патріотизм. Саме для дошкільного віку характерне закладення фундаментальних основ культурно-ціннісних орієнтацій та духовно-етичної складової особистості дитини. Також відбувається розвиток емоційно-вольової сфери дошкільнят, їх почуттів, різних типів мислення, закладаються основні механізми соціальної адаптації в соціумі [9].

Національно-патріотичне виховання закріплено як пріоритетний напрям в Державному стандарті дошкільної освіти України, метою якого є забезпечення життєвої компетентності дитини. Ця компетентність включає поняття «бути громадянином своєї країни, патріотом свого народу». Національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку нині розглядається як один з пріоритетних напрямків освітньої діяльності [10]. Основними завданнями педагогів у цій сфері є:

- розвиток уявлення дошкільнят про місце людей в соціумі та важливості дотримання суспільних морально-етичних норм;
- створення ефективних педагогічних умов для формування у дітей позитивного ставлення до поняття Батьківщини та до рідної оселі;
- виховання любові та поваги до представників своєї родини, формування бажання дбати про них;
- формування осмисленого та ціннісного ставлення до культури українського народу, його історії, мови, звичаїв та традицій;
- виховання поваги до себе як представника українського народу;
- навчання дотримання культури поведінки у повсякденному житті;
- виховання поваги до культурної різноманітності та прийняття людей різних національностей, формування толерантності по відношенню до однолітків, батьків, сусідів та інших людей.

За словами О. Кучеренко та В. Базелюк, розвиток патріотичних почуттів тісно пов'язаний з розвитком мотивів поведінки, з появою нових потреб та інтересів у дитини. Протягом дитинства відбувається не тільки глибока перебудова органічних потреб, але й засвоєння матеріальних і духовних цінностей, створених суспільством, які за певних умов стають змістом внутрішніх спонукань дитини [11].

Важливим засобом виховання патріотичних почуттів, на думку Н. Швайгерт та М. Муравської, є усвідомлення дитиною етичних цінностей. Дитина старшого дошкільного вже здатна до елементарного узагальнення особистого досвіду, накопиченого в молодшому віці. Закріплюються уявлення про характер і способи прояву позитивного ставлення до дорослих, дітей, природи. Вихователь ЗДО звертає увагу дітей на способи прояву емоційного стану іншими людьми, вчить «читати» емоції рослин, тварин і спонукає дитину до адекватної реакції (пошкодувати, поспівчувати і допомогти або порадити за них). Крім практичних ситуацій, які виникають у житті дітей, їх можна навчати вирішенню вербальних логічних задач («Як би ти вчинив, якщо...»). Вербальне вирішення ситуацій дуже корисне в цьому віці: воно дозволяє дитині вирішувати задачу в уявному, «безпечному» варіанті, робити вибір способу поведінки на основі власного життєвого досвіду, а також інших джерел; сприяє розвитку уяви і мислення [12, с. 54].

За словами Р. Остронь, загальноспецифічним засобом виховання патріотизму є діяльність дитини, оскільки діти старшого дошкільного віку найефективніше розвиваються в процесі власної активності. Для дітей старшого дошкільного віку особливо важливою для розвитку якостей особистості і формування емоційно-дієвого ставлення до оточуючих є спільна діяльність з дорослими та однолітками. Внаслідок сумісної роботи формуються основи колективної думки, підвищується вплив групи на емоційний розвиток дитини. Основним, що визначає розвиток дитячих почуттів, є практична, чуттєво-наочна діяльність, яка здійснюється дитиною спільно з іншими людьми в процесі спілкування з ними. Згодом, ґрунтуючись на зовнішній практичній діяльності, відбувається формування афектно-образної уяви як особливої внутрішньої форми діяльності. Такий інший прояв емоцій людини не тільки формується, а й перетворюється, розвивається. На початкових стадіях вікових особливостей розвитку та функціонування афектів виникають *post factum*, якщо дитина вже зіштовхувалась із афектогенною ситуацією або коли її певні вчинки вже зумовлювали позитивні чи негативні результати, то з часом виникає випереджувальна емоційна регуляторність дій, що базується на емоційному прогнозуванні очікуваних наслідків дій та значення тієї ситуації, яка може виникнути в процесі завершення для дитини та оточуючих [13].

А. Солонська зазначає, що виховання патріотичних почуттів успішно проходить, коли діти залучені до культурної спадщини. Система виховання формується історією народу, його матеріальною та духовною культурою. Протягом століть цінний педагогічний матеріал накопичувався в усній народній творчості, народному прикладному мистецтві, різних ремеслах, фольклорних та класичних творах, а також у роботах українських майстрів живопису, скульптури та архітектури, які близькі та зрозумілі дітям дошкільного віку. Народна культура та мистецтво створюють найбільш сприятливе середовище для виявлення та розвитку національних особливостей у дітей [14].

Казки за допомогою образного мовлення та персоніфікації навчають моральних вчинків, викривають позитивні та негативні риси героїв, допомагаючи дітям наслідувати прекрасне. Вони не лише щиро співчують улюбленим персонажам казок, але й довше залишаються під впливом своїх переживань, що пояснює великий виховний вплив художніх образів.

Літературний казковий твір впливає на емоційно-почуттєву сферу – під впливом почуттів, що пробуджуються казковими образами, дитина вчиться мислити словами. Науковці відзначають значення казкової мови, насиченої високим ідейним змістом, що у грайливій та доступній формі навчає дитину жити, «через казкові образи в свідомість дітей входить слово з його найтоншими відтінками; воно стає сферою духовного життя дитини, засобом виховання думок і почуттів – живою реальністю мислення» [15].

Як відзначає Л. Шкрєбтїєнко, віршовані тексти мають великі можливості та виняткове значення у вихованні патріотичних почуттів у дітей, адже вони дозволяють концентруватися на головній ідеї в короткому змісті, відзначаються образністю висловів, поетичною та римованою формою, стислістю і здатністю передавати змістовні думки у доступній формі для дітей. Вірші наповнені силою вербальних символів, вони ємкі, здатні відкрити світ почуттів та емоцій, історичні цінності, народні звичаї та обряди. Це сприяє вихованню патріотичних почуттів на образах рідного села чи міста, рідної природи – всього того, що дитина бачить. Яскраво оспівується рідна мова: «Мова рідна, слово рідне хто вас забуває, той у грудях не серденько, а лиш камінь має...» (С. Воробкевич); краса природи: «Зацвіла в долині червона калина, ніби засміялась дівчина-дитина...», «Тече вода з-під явора яром на долину...» (Т. Шевченко); усвідомлення себе частиною нації «Маленька українка» (О. Пчілка); патріотична спрямованість «Бережімо Україну!», «Український прапор» (Л. Біленька), «Усе моє, що зветься Україна» (Л. Костенко); любов до матері «Мамині руки» (С. Жупанін); повага до минулого «Я Шевченка поважаю» (Р. Завадович). Вірші дозволяють дитині ідентифікувати себе з народом, його життєвими потребами [3, с. 84-85].

Козацька педагогіка є унікальним феноменом української освітньої та виховної культури, яка формувалася протягом століть у середовищі вільного, самоврядного козацького суспільства. Її основа закладена в ідеалах, традиціях та виховних практиках, які сприяли формуванню гармонійної особистості, здатної захищати свою землю, шанувати рідну культуру і зберігати моральні засади. Козацька педагогіка базувалася на принципах колективізму, взаємоповаги, волелюбності та відданості ідеалам свободи. Ідеали та традиції козацької педагогіки відображають прагнення до виховання морально стійкої, відповідальної і духовно розвиненої людини. Одним із ключових аспектів була віра в силу знань і освіти як засобу формування свідомого громадянина. Козацькі школи, створені при братствах і церквах, слугували центрами освіти, де виховували не лише інтелектуально, але й морально. Виховні практики, які застосовувалися у козацькому середовищі, поєднували фізичне загартування з духовним розвитком. Такі елементи, як козацькі ігри, військові тренування, спільні молебні та участь у суспільному житті, сприяли вихованню гармонійної особистості, здатної долати життєві виклики. Цінності козацької доби є основоположними для патріотичного виховання. Волелюбність, яка пронизує всі аспекти козацького світогляду, навчає дітей цінувати свободу як найвищу людську цінність. Честь та відвага були невід'ємними якостями кожного козака, які виховувалися через дотримання етичних норм, готовність захищати слабших і дбати про благо громади. Любов до рідного краю проявлялася у шанобливому ставленні до природи, традицій, культури та історії.

Українське козацтво як історична спільнота українського народу символізує національний характер, силу й мужність, традиційно відображаючи його

спосіб життя, діяльність і поведінку. Воно є символом невмирущості української нації, її демократичного й вільного існування серед європейських держав. Тому козацьке виховання є невід'ємною частиною народної педагогіки, яка в своїй вершинній формі прищеплювала юним українцям синівську вірність рідній землі, Батьківщині та народу. Це виховання розвивало в них незламну силу духу, стійку волю та високі моральні якості козака-лицаря. Основною метою козацької педагогіки є формування козака-лицаря – мужнього громадянина, захисника рідної землі з яскраво вираженою українською національною свідомістю, діяльнісним патріотизмом і високим рівнем духовності.

До основних завдань козацької педагогіки належать:

1. формування в молоді українського національного характеру, розвитку козацьких якостей, патріотизму та гуманізму;
2. підготовка фізично сильних захисників Батьківщини, виховання нетерпимості до зла та готовності служити інтересам українського народу;
3. сприяння розвитку культури і економіки країни з акцентом на важливість виконання громадських обов'язків, національних інтересів.

Таким чином, виховання засобом козацької педагогіки охоплює широкий спектр цілей, спрямованих на всебічний розвиток молодого покоління, підготовку їх до захисту своєї Батьківщини і активної участі у розвитку нації.

Форми і методи патріотичного виховання на засадах історичних традицій спрямовані на формування у дітей глибокого емоційного зв'язку з рідною землею, поваги до її культурної спадщини та гордості за досягнення предків. Використання казок, легенд, народних пісень і переказів є одним із найефективніших засобів у цьому процесі. У них закладені морально-етичні принципи, які передаються через яскраві образи героїв, зрозумілі дітям сюжети та доступну мову. Читання або слухання історій про відвагу, чесність, любов до Батьківщини сприяє формуванню позитивного ставлення до українських традицій і культури, а також розвиває емоційну чутливість дітей. Не менш важливим методом є театралізовані вистави, ігри та розваги з елементами козацької тематики. Участь дітей у таких заходах дає їм змогу глибше зрозуміти традиції, звичаї та побут козацтва. Наприклад, інтерактивні ігри, де вихованці виконують ролі козаків, допомагають дітям засвоїти поняття взаємоповаги, дружби та взаємодопомоги. Театралізовані вистави на основі народних казок чи історичних переказів не лише збагачують уявлення дітей про національну культуру, а й розвивають їхню творчість і комунікативні навички. Організація свят, присвячених козацькій культурі, також є важливим елементом виховної роботи. Наприклад, проведення свята «День козака» дозволяє дітям відчувати атмосферу козацької епохи через різноманітні активності. Такі заходи допомагають дітям відчувати гордість за свою націю.

Висновки. Виховання основ патріотизму дітей старшого дошкільного віку на засадах історичних традицій є надзвичайно важливим і перспективним

напрямом сучасної дошкільної освіти. Використання принципів козацької педагогіки дозволяє поєднувати емоційне, моральне та когнітивне виховання, формуючи у дітей почуття гордості за свій народ, любов до рідного краю та готовність зберігати національну спадщину. Козацька педагогіка, з її ідеалами свободи, честі, відваги та любові до Батьківщини, є унікальним джерелом патріотичних цінностей. Інтеграція її елементів у виховний процес сприяє розвитку у дітей важливих якостей, таких як відповідальність, взаємоповага та колективізм. Шляхом використання казок, легенд, народних пісень, ігор та театралізованих вистав вихованці не лише знайомляться з історичними традиціями, але й отримують емоційний досвід, який закріплює патріотичні почуття на глибокому рівні. Співпраця між педагогами та батьками є важливим чинником у вихованні патріотизму. Родина, як основне джерело первинних цінностей, у поєднанні з освітнім впливом закладу дошкільної освіти, формує у дитини гармонійний світогляд, у якому любов до Батьківщини та повага до її історії стають невід'ємними складовими.

Література:

1. Чернявська М. Національно-патріотичне виховання дошкільників: виклики сьогодення. Традиційна культура в умовах глобалізації: виклики війни. Матеріали наук.-практ. конф. з міжнародною участю, Харків, 17–18 червня 2022 р. Харків: Друкарня Мадрид, 2022. С. 231–232. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua> (дата звернення: 30.11.2024).
2. Івченко Ю. В. Еволюція феномену патріотизму у світовій історії. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: право.* 2019. №37. Т. 3. С. 134-137. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/32961/1/ЕВОЛЮЦІЯ%20ФЕНОМЕНУ%20ПАТРІОТИЗМУ%20У%20СВІТОВІЙ%20ІСТОРИЇ.pdf> (дата звернення: 30.11.2024).
3. Шкретіснюк Л. П. Виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобами художньої літератури. *Дис. канд. пед. наук Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського.* Одеса, 2019. 298 с.
4. Давидова М. Патріотичне виховання дошкільників як один із головних напрямків сучасної національної освіти. *Традиційна культура в умовах глобалізації. Нові вектори розвитку. Матеріали наук.-практ. конф. (29-30 червня 2023 року).* Харків: О. А. Мірошніченко, 2023. С. 46-50. URL: <https://s45krqu5ezyqolpmcanyxmwwvhfkven.cdn-freehost.com.ua> (дата звернення: 30.11.2024).
5. Жейнова С., Солонська А. Патріотична вихованість дітей старшого дошкільного віку. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка.* 2022. №28. Т.1. С. 18-24. URL: <http://magazine.mdpu.org.ua> (дата звернення: 30.11.2024).
6. Канарова О. В. Традиції та інновації як ресурс духовно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт).* 2020. №78. С. 88-91. URL: <http://eprints.mdpu.org.ua> (дата звернення: 30.11.2024).
7. Кирилів В. Національно-патріотичне виховання особистості в умовах ЗДО. *Традиційна культура в умовах глобалізації. Нові вектори розвитку. Матеріали науково-практичної конференції (29-30 червня 2023 року).* Харків: О. А. Мірошніченко, 2023. С. 148-150. URL: <https://www.cultura.kh.ua> (дата звернення: 30.11.2024).

8. Лушпай Т., Якименко С. Ключові перспективи розвитку системи патріотичного виховання старших дошкільників в умовах НУШ. *Актуальні питання у сучасній науці. Серія: Педагогіка*. 2023. №12(18). С. 925-935. URL: <http://perspectives.pp.ua> (дата звернення: 30.11.2024).
9. Гнатенко А., Шаповалова О. Сучасний стан патріотичного виховання у взаємодії закладу дошкільної освіти і сім'ї. *Дошкільна і початкова освіта: реалії та перспективи. Зб. наук. статей студентів, магістрантів та молодих науковців, 25 квітня 2023 року*. Суми, 2023. С. 65-69. URL: <https://sspu.edu.ua> (дата звернення: 30.11.2023).
10. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). *Нова редакція*. Затверджено наказом Міністерства освіти та науки України від 12.01.2021 № 33. 38 с. URL: <https://mon.gov.ua> (дата звернення: 30.11.2024).
11. Кучеренко О., Базелюк В. Організація національно-патріотичного виховання у закладі дошкільної освіти. *Сучасна студентська наука як основа майбутнього потенціалу української нації. Матер. Всеукраїнської наук.-практ. онлайн конф., 20 травня 2022 р., Київ*. Київ, 2022. С. 63-66. URL: <https://nubip.edu.ua> (дата звернення: 30.11.2024).
12. Швайгерт Н., Муравська М. Вибрати не можна: як навчити дітей любити Батьківщину. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2019. № 8. С. 53-58.
13. Острань Р. Р., Музика Г. А. Формування сучасного патріота України засобами національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку. *Класичні та інноваційні підходи у роботі вихователя сучасного закладу дошкільної освіти. Матер. Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Бердянськ, Україна, 21 липня 2020 року)*. Бердянськ: Центр прогресивної освіти «Генезум», 2020. Ч. 1. С. 81-85. URL: <https://genezum.org> (дата звернення: 30.11.2024).
14. Солонська А. А. Основні підходи до патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку в батьківсько-вихователівській взаємодії. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогіка*. 2020. № 1 (24). С. 30-35. URL: <http://eprints.mdpu.org.ua> (дата звернення: 30.11.2024).
15. Кравченко І. В., Дорошенко А. Р. Особливості патріотичного виховання дітей дошкільного віку. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації. Матер. VIII Всеукраїнської заочної наук.-практ. конф. (15 лютого 2019 р., м. Суми)*. Суми: ФОП Цьома С. П., 2019. С. 13-15. URL: <https://repository.sspu.edu.ua> (дата звернення: 30.11.2024).

References:

1. Cherniavska M. (2022). Natsionalno-patriotychnе vykhovannia doshkilnykiv: vyklyky sohodennia. *Tradytsiina kultura v umovakh hlobalizatsii: vyklyky viiny. Materialy nauk.-prakt. konf. z mizhnarodnoiu uchastiu, Kharkiv, 17–18 chervnia 2022 r.* Kharkiv: Drukarnia Madryd. 231-232. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua> [in Ukrainian].
2. Ivchenko Yu. V. (2019). Evoliutsiia fenomenu patriotyizmu u svitovii istorii. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: pravo*. №37. Т. 3. С. 134-137. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/32961/1/EVOЛЮЦІЯ%20ФЕНОМЕНУ%20ПАТРІОТИЗМУ%20У%20СВІТОВІЙ%20ІСТОПІІ.pdf> [in Ukrainian].
3. Shkrebtiienko L. P. (2019). Vykhovannia patriotychnykh pochuttiv u ditei starshoho doshkilnoho viku zasobamy khudozhnoi literatury. *Dys. kand. ped. nauk Pivdennoukrainskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. K. D. Ushynskoho*. Odesa. [in Ukrainian].
4. Davydova M. (2023). Patriotychnе vykhovannia doshkilnykiv yak odyн iz holovnykh napriamkiv suchasnoi natsionalnoi osvity. *Tradytsiina kultura v umovakh hlobalizatsii. Novi vektory rozvytku. Materialy nauk.-prakt. konf. (29-30 chervnia 2023)*. Kharkiv: O. A. Miroshnychenko. 46-50. URL: <https://s45krqu5ezyqolpmcanyxmwvvhfkven.cdn-freehost.com.ua> [in Ukrainian].

5. Zheinova S., Solonska A. (2022). Patriotychna vykhovanist ditei starshoho doshkilnoho viku. *Naukovyi visnyk Melitopolskoho derzhavnoho pedahohichno universytetu. Seriya: Pedahohika. №28. T.1. 18-24. URL: <http://magazine.mdpu.org.ua> [in Ukrainian].*
6. Kanarova O. V. (2020). Tradytsii ta innovatsii yak resurs dukhovno-patriotychnoho vykhovannia ditei doshkilnoho viku. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M .P. Drahomanova. Seriya 15: Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport). 2020. №78. 88-91. URL: <http://eprints.mdpu.org.ua> [in Ukrainian].*
7. Kyryliwa V. (2023). Natsionalno-patriotychne vykhovannia osobystosti v umovakh ZDO. *Tradytsiina kultura v umovakh hlobalizatsii. Novi vektory rozvytku. Materialy naukovo-praktychnoi konferentsii (29-30 chervnia 2023). Kharkiv: O. A. Miroshnychenko, 2023. 148-150. URL: <https://www.cultura.kh.ua> [in Ukrainian].*
8. Lushpai T., Yakymenko S. (2023). Kliuchovi perspektyvy rozvytku systemy patriotychnoho vykhovannia starshykh doshkilnykiv v umovakh NUSH. *Aktualni pytannia u suchasni nautsi. Seriya: Pedahohika. №12(18). 925-935. URL: <http://perspectives.pp.ua> [in Ukrainian].*
9. Hnatenko A., Shapovalova O. (2023). Suchasnyi stan patriotychnoho vykhovannia u vzaiemodii zakladu doshkilnoi osvity i simi. *Doshkilna i pochatkova osvita: realii ta perspektyvy. Zb. nauk. statei studentiv, mahistrantiv ta molodykh naukovtsiv, 25 kvitnia 2023. Sumy, 2023. 65-69. URL: <https://sspu.edu.ua> [in Ukrainian].*
10. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity (Derzhavnyi standart doshkilnoi osvity). *Nova redaktsiia. Zatverdzheno nakazam Ministerstva osvity ta nauky Ukrainy vid 12.01.2021 № 33. URL: <https://mon.gov.ua> [in Ukrainian].*
11. Kucherenko O., Bazeliuk V. (2022). Orhanizatsiia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia u zakladi doshkilnoi osvity. *Suchasna studentska nauka yak osnova maibutnoho potentsialu ukrainskoi natsii. Mater. Vseukraïnskoï nauk.-prakt. onlain konf., 20 travnia 2022, Kyïv. Kyiv. 63-66. URL: <https://nubip.edu.ua> [in Ukrainian].*
12. Shvaiher N., Muravska M. (2019). Vybraty ne mozha: yak navchyty ditei liubyty Batkivshchynu. *Vykhovatel-metodyst doshkilnoho zakladu. № 8. 53-58 [in Ukrainian].*
13. Ostran R. R., Muzyka H. A. (2020). Formuvannia suchasnoho patriota Ukrainy zasobamy natsionalno-patriotychnoho vykhovannia ditei doshkilnoho viku. *Klasychni ta innovatsiini pidkhody u roboti vykhovatelya suchasnoho zakladu doshkilnoi osvity. Mater. Vseukraïnskoï nauk.-prakt. konf. (m. Berdiansk, Ukraina, 21 lypnia 2020). Berdiansk: Tsentr prohresyvnoi osvity «Henezum». Ch. 1. 81-85. URL: <https://genezum.org> [in Ukrainian].*
14. Solonska A. A. (2020). Osnovni pidkhody do patriotychnoho vykhovannia ditei starshoho doshkilnoho viku v batkivsko-vykhovatelyskii vzaiemodii. *Naukovyi visnyk Melitopolskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho. Seriya: Pedahohika. № 1 (24). 30-35. URL: <http://eprints.mdpu.org.ua> [in Ukrainian].*
15. Kravchenko I. V., Doroshenko A. R. (2019). Osoblyvosti patriotychnoho vykhovannia ditei doshkilnoho viku. *Suchasni problemy lohopedii ta reabilitatsii. Mater. VIII Vseukraïnskoï zaochnoi nauk.-prakt. konf. (15 liutoho 2019, m. Sumy). Sumy: FOP Tsoma S. P. 13-15. URL: <https://repository.sspu.edu.ua> [in Ukrainian].*